

In de Nachtwachtzaal kwam op 14 september na sluitingstijd een klein gezelschap bijeen, ter gelegenheid van de eerste bezichtiging van de kort tevoren aangekochte schilderijen van Rembrandt en Aelbert Cuyp. Het waren H.K.H. prinses Beatrix, minister Vrolijk, de burgemeester van Amsterdam mr. Van Hall, de voorzitters met de besturen van de Vereniging Rembrandt, het Prins Bernhard Fonds, de Stichting tot bevordering van de belangen van het Rijksmuseum, de voorzitter van de Rijkscommissie voor de musea, vertegenwoordigers van het ministerie van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk, en de staf van het Rijksmuseum. Voordat de genodigden de schilderijen in een kabinet van de Ere-galerij in ogenschouw namen, zei de hoofd-directeur, dr. A. F. E. van Schendel:

'Het is met een gevoel van grote blijdschap en dankbaarheid dat ik U hier welkom heet, op deze feestelijke dag voor het Rijksmuseum. Ik weet wel dat het hachelijk is om hier een bijeenkomst te beleggen, zo vlak onder de ogen van Rembrandt's schutters, maar dat gebeurt om praktische redenen en deze zaal is nu eenmaal het hart van het Rijksmuseum. Het gaat vandaag immers om Rembrandt en zijn grote tijdgenoot Aelbert Cuyp!

Gij zijt bijna allen betrokken geweest bij de verwerving die ons hier samen brengt, hetzij in Uw ambtelijke functies, hetzij - zoals ook U, Koninklijke Hoogheid - in Uw hoedanigheid van bestuurslid, en ik grijp met vreugde deze gelegenheid aan om te getuigen van mijn erkentelijkheid voor Uw aandeel in het welslagen van deze aankoop-poging. Ik weet hoe groot de inspanning en de offervaardigheid zijn geweest.

Waarom is deze gebeurtenis bijzonder? Voor het eerst sinds vele jaren bleek door bundeling van krachten een groot bedrag bijeen te kunnen komen voor de aankoop van zeer belangrijke kunstwerken. Door de samenwerking tussen overheid, Vereniging, Stichting en Fonds, werd in verrassend korte tijd de materiële basis voor de uitvoering van het plan gelegd. Daardoor kregen wij de kans iets te doen wat in de Nederlandse verhoudingen nauwelijks denkbaar leek. Het werd mogelijk om tegelijk één van de weinige nog bereikbare en ook in ons land zo schaarse bijbelse voorstellingen van Rembrandt en één van Aelbert Cuyp's zeldzame grote rivierlandschappen te verwerven.

Die Rembrandt, de Heilige Familie bij avond, ook genoemd 'De Wieg', zal sommigen van U nog wel voor de geest staan, sinds hij hier te zien was op de Rembrandt-tentoonstelling in 1956. Het schilderij is uit de jaren kort na de Nachtwacht, maar met de beweging en uitbundigheid van het schuttersstuk heeft het weinig gemeen. Het is een stil Hollands binnenhuis, de luiken zijn goed dicht, het kind en de grootmoeder zijn ingedut, Maria leest met overgave, andere actie is er niet. Het licht lijkt de ware hoofdpersoon, het doemt op uit de duisternis en tovert wonderlijke schaduwen en

reflexen in de hoge ruimte. Niet vaak was Rembrandt in zijn schilderijen zo vredig, zo gevangen door het spel van licht over de stille dingen. Wanneer hij later, in onze Verloochening van Petrus, opnieuw naar het motief van de aan het oog onttrokken lichtbron grijpt, dan wordt het een machtig effect met een dramatische inhoud. Maar hier is het nog een stemming van innigheid om een kind, een plekje beslotenheid bij het vallen van de nacht. Het is wonderlijk hoe Rembrandt zelfs aan de intimiteit grootsheid kan geven.

In het schilderij van Cuyp triomfeert het volle licht van een zomerse namiddag. Al verhult op het ogenblik nog een gele Engelse vernislaag de helderheid, toch straalt er de hemel over een open Gelders landschap. Cuyp is de grote schilder van het zonlicht en van het atmosferische vergezicht, en al onze schrijvers, Bredius, Jan Veth, Martin, wijden aan zijn kunst bladzijden van geestdriftige bewondering. Maar van deze zeer persoonlijke kunstenaar was in ons land geen belangrijk werk te zien. In de 18de eeuw was de grote uitverkoop al begonnen. Engeland had Cuyp ontdekt en een Zwitserse horlogemaker kocht hier als tussenhandelaar zijn werken op bij het dozijn, in ruil voor horloges en scharen. En zo vertrok het meeste en het beste van Cuyp naar Engeland. Zo komt het dat Jan Veth moest schrijven dat Cuyp bij ons bijna een vreemdeling was geworden, en dat Friedländer moest constateren dat hij in zijn vaderland bijzonder zwak vertegenwoordigd was, met een verwijt aan de Nederlandse musea dat zij het verzuim niet hadden goedgeemaakt. En Schmidt Degener zei, dertig jaar geleden: 'Beperkte geldmiddelen . . . zijn een gevaar: ze dwingen onwillekeurig tot aankopen onder het niveau. Gevolg is, dat wat Burger noemde 'la plèbe de l'école' in overvloed aanwezig is, terwijl vele ware grands seigneurs – ik noem slechts Cuyp als voorbeeld – in het Rijksmuseum onvoldoende te genieten zijn'.

Beperkte geldmiddelen, een oorzaak van aankopen onder het niveau – hoe actueel klinkt ook nog heden dit geluid! Bij alle vreugde over het bereikte mogen wij dat gevaar van de te kleine beurs niet uit het oog verliezen. Uitzonderlijke aankopen als deze betekenen nog steeds zware aderlatingen en schulden. Aan de Verloochening van Petrus, die het Rijksmuseum in 1933 verwierf, wordt *nu* nog altijd afbetaald. Onder de omstandigheden was het een wijs besluit, maar de druk van een dergelijke financiële inspanning duurt te lang en is te zwaar.

Maar vandaag verheugen wij ons oprecht om de geest van liberaliteit die het verrijken van het nationaal kunstbezit mogelijk maakte en wij hopen op de bestendinging van dit gunstige getij. Want ik kan U verzekeren dat er nog kansen genoeg zijn. En alle Nederlandse museumdirecteuren staan klaar om ze, met Uw steun, te grijpen!